

THE ANALYSES OF ACTIVITY OF EXPERT COUNCIL ON PROPHYLAXIS MEDICINE OF THE HIGHER CERTIFICATE COMMISSION OF THE UKRAINE FOR THE PERIOD OF DECEMBER 2004 TILL DECEMBER 2007

Serdyuk A.M.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПЕРТНОЇ РАДИ З ПРОФІЛАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ ВАК УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД З ГРУДНЯ 2004 РОКУ ПО ГРУДЕНЬ 2007 р.

СЕРДЮК А.М.

УДК 378.21:616-084

Експертна рада з профілактичної медицини ВАК України, яка нараховує 11 фахівців з п'яти спеціальностей, протягом трьох років провела 28 засідань. На них, зокрема, було розглянуто питання експертизи атестаційних справ здобувачів наукових ступенів доктора та кандидата наук; експертизи атестаційних справ на звання старшого наукового співробітника; призначення експерта для поглибленої експертизи дисертаційних робіт і атестаційних справ; створення та часткові зміни щодо персонального складу спеціалізованих учених рад для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня; експертизи публікацій для зарахування їх фаховими; експертизи друкованих видань для надання

їм статусу фахових; експертизи атестаційних справ, підготовлених для переатестації, тощо.

Звіти про роботу експертної ради за період з грудня 2004 року по червень 2007 року було заслухано 16 травня та 16 червня 2007 року на виїзних засіданнях у Дніпропетровській медичній академії (роботи гігієнічного напрямку) та у Тернопільському медичному інституті ім. І.Я. Горбачевського (роботи епідеміологічного напрямку).

Структуру діяльності експертної ради протягом трьох років роботи представлено у табл. 1.

Експертиза атестаційних справ здобувачів наукового ступеня доктора та кандидата наук з 5 спеціальностей профі-

Таблиця 1

Перелік питань, розглянутих на експертній раді з профілактичної медицини з грудня 2004 року по грудень 2007 р.

Вид діяльності (експертизи)	Абсолютна кількість	%
Атестаційні справи здобувачів наукового ступеня доктора та кандидата наук	157	59,7
Атестаційні справи на звання старшого наукового співробітника	35	13,4
Призначення експерта для поглибленої експертизи атестаційних справ на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук	30	11,4
Створення спеціалізованих учених рад для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня у галузі профілактичної медицини та часткові зміни щодо їхнього персонального складу	13	4,9
Експертиза публікацій для зарахування їх фаховими у галузі профілактичної медицини	8	3,0
Експертиза друкованих видань для надання їм статусу фахових	11	4,2
Експертиза атестаційних справ, підготовлених для переатестації	4	1,5
Інше	5	1,9
Загалом	263	100

**АНАЛИЗ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ЭКСПЕРТНОГО СОВЕТА
ПО ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ
МЕДИЦИНЕ ВАК УКРАИНЫ
ЗА ПЕРИОД
С ДЕКАБРЯ 2004 ГОДА
ПО ДЕКАБРЬ 2007 г.
Сердюк А.М.
В статье
приведен отчет
о деятельности экспертного
совета по профилактической
медицине ВАК Украины
на протяжении трех лет
(2004-2007).**

лактинної медицини: "14.02.01-гігієна", "14.02.03-соціальна медицина", "14.02.02-епідеміологія", "03.00.07-мікробіологія", "03.00.06-вірусологія" була провідною у роботі експертної ради та становила 59,7%.

За звітний період затверджено паспорти нових наукових спеціальностей: "14.02.04-історія медицини" та "16.00.11-медична паразитологія". З цих спеціальностей здобувачі почали захищати дисертації.

Розподіл дисертаційних робіт здобувачів наукового ступеня доктора та кандидата наук за спеціальностями наведений у табл. 2.

Аналіз захищених протягом звітного періоду дисертацій показує, що найпопулярнішими є спеціальності "14.02.01-гігієна" — 45,9%, "14.02.03-соціальна медицина" — 22,9%, "03.00.07-мікробіологія" — 12,7%, "14.02.02-епідеміологія" — 14,1%. Лише кілька дисертаційних робіт було захищено за спеціальностями "03.00.06-вірусологія", "03.00.16-екологія", "16.00.11-медична паразитологія" та "14.02.04-історія медицини".

Докторські дисертації з медичних та біологічних наук захищено за спеціальностями "14.02.01-гігієна" (мед. та біол. науки) — 11 (7,0%), "14.02.03-соціальна медицина" — 6 (3,8%), "03.00.06-мікробіологія" (мед. та біол. науки) — 4 (2,5%), "14.02.02-епідеміологія" — 3 (1,9%).

Привертає увагу те, що 32 дисертації (20,38%) було виконано поза аспірантурою, докторантурою та науковою установою. Роботи виконувалися у практичних установах, які належать МОЗ України. Здобувачі (докт. мед. наук — 2, канд. мед. наук — 30), згідно з постановою Президії ВАК України № 1-01/10 від 13.11.02 р., після захисту дисертаційної роботи були запрошені на засідання експертної ради, на яких додатково були опитані за темою дисертації.

Експертна рада вважає, що вченими радами недостатньо використовується інституція заочних аспірантур та докторантур. Експертна рада нагально рекомендує науко-

ВАК ПОВІДОМЛЯЄ

вим установам, які курують здобувачів з практичних закладів, ретельніше контролювати хід виконання дисертаційних робіт.

Крім того, експертною радою було розглянуто 4 кандидатські дисертації з інших медичних спеціальностей, які включали розділи профілактичної медицини: з "гематології та трансфузіології" й "онкології", які потребували експертизи матеріалів з вірусології. У роботи зі спеціальностей "стоматологія" та "хірургія" була включена експертиза матеріалів з мікробіологічних досліджень. Експерти зазначили, що, обираючи мікробіологічні та вірусологічні методи дослідження, вчені ради мають визначити відповідні бази виконання та консультативне керівництво цими розділами досліджень.

Незважаючи на несприятливі умови для розвитку наукових досліджень, тематика дисертаційних робіт досить актуальна, пов'язана з координаційними планами та міжнародними програмами.

Серед дисертаційних робіт, які надійшли до ВАК України, експертною радою виявлено такі, що за поставленою проблемою та за рівнем розв'язання не відповідають сучасним вимогам світового наукового товариства. Поширеним явищем є недостатнє обґрунтування актуальності дослідження, не приділяється належної уваги особливостям об'єкту вивчення, не наводяться відомості про сучасний стан проблеми. Потрібно конкретно аргументувати необхідність вивчення питань, які є на цей період недостатньо дослідженими.

Таблиця 2

Розподіл дисертаційних робіт за спеціальностями профілактичної медицини, які захищені з грудня 2004 року по грудень 2007 р.

Спеціальність	Доктор медичних + біологічних наук (б.н.)		Кандидат медичних + біологічних наук (б.н.)		Разом	
	абс.	%	Абс.	%	абс.	%
14.02.01-гігієна	10+1 б.н.	7	49+126.н.	38,9	72	45,9
14.02.02-епідеміологія	3	1,9	19	12,2	22	14,1
14.02.03-соціальна медицина	6	3,8	30	19,1	36	22,9
14.02.04-історія медицини			1	0,6	1	0,6
03.00.06-вірусологія	1	0,6	3	1,9	4	2,5
03.00.07-мікробіологія	3+1 б.н.	2,5	16	10,2	20	12,7
03.00.16-екологія			1	0,6	1	0,6
16.00.11-медична паразитологія			1	0,6	1	0,6
Загалом	25	15,90	132	84,1	157	100

**THE ANALYSES OF ACTIVITY OF EXPERT COUNCIL
ON PROPHYLAXIS MEDICINE OF THE HIGHER CERTIFICATE
COMMISSION OF THE UKRAINE FOR THE PERIOD OF DECEMBER
2004 TILL DECEMBER 2007**

Serdyuk A.M.

The report on activity of expert council on prophylaxis medicine of the Higher Certificate Commission of the Ukraine for 3 years — from December 2004 till December 2007 is presented in the article.

Мета дослідження нерідко не відповідає назві дисертації, сформульована неконкретно. Неточно визначається предмет дослідження, інколи предмет і об'єкт дослідження слабо пов'язані між собою. Методи дослідження часом лише згадуються, не наводяться джерела, інколи залишається невідомим, з якою метою, яким чином і навіщо їх використано. Є випадки, коли серед визначених автором завдань немає центрального елементу — досягнення основної мети.

Постійно порушуються вимоги ВАК стосовно оформлення публікацій (зазначається велика кількість співавторів, здобувач може бути на останньому місці тощо). Під час захисту дисертацій, виконаних поза аспірантурою або докторантурою, члени спеціалізованих вчених рад практич-

но не цікавляться теоретичною підготовкою здобувачів. Часто опонентами дисертацій стають одні й ті ж вчені тощо.

Основні наукові здобутки дисертацій відображено у публікаціях. На жаль, за результатами розробок, викладених у дисертаційних роботах, отримано мало патентів.

Загалом в Україні існує 8 спеціалізованих рад із захисту дисертацій у галузі профілактичної медицини. Аналіз продуктивності їхньої роботи наведено у табл. 3.

Найбільше представлених дисертацій зі спеціальностей гігієна та соціальна медицина захищено у спеціалізованих вчених радах у ДУ "Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва" АМН України, Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця, ДУ "Інститут медици-

ни праці" АМН України, Національній медичній академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика.

Низькою є продуктивність рад Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького та Донецького державного медичного університету ім. М. Горького. Протягом проаналізованого періоду там було захищено лише по 5-7 робіт. Закономірним є питання стосовно доцільності існування таких рад.

Водночас спеціалізованих вчених ради Д 26.003.01 (вірусологія, мікробіологія) при Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця, Д 26.614.02 (епідеміологія, медична паразитологія) при ДУ "Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського АМН України" та Д 64.61.8.01 (мікробіологія) при ДУ "Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечнікова АМН України" протягом звітного періоду забезпеченими захист 47 дисертаційних робіт, у тому числі 8 докторських та 39 кандидатських. Докторські дисертації захищено за спеціальностями "03.00.07-мікробіологія", "03.00.06-вірусологія" та "14.02.02-епідеміологія" (відповідно 4, 1 та 3 роботи).

Таблиця 3

Ефективність роботи спеціалізованих вчених рад у галузі профілактичної медицини з грудня 2004 року по грудень 2007 року

Шифр спецради	Установа	Дисертації		Разом	
		докт.	канд.	абс.	%
Д 26.003.01 Гігієна; соціальна медицина; мікробіологія; вірусологія; історія медицини	Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця	5	25	30	19,1
Д 26.613.07 Соціальна медицина	Національна медична академія післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика	3	20	22	14,0
Д 26.604.01 Гігієна, екологія	ДУ "Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва АМН України"	6	27	33	21,0
Д 26.554.01 Гігієна	ДУ "Інститут медицини праці АМН України"	4	18	22	14,0
Д 11.600.01 Гігієна	Донецький державний медичний університет ім. М. Горького	1	6	7	4,5
Д 26.614.02 Епідеміологія, медична паразитологія	ДУ "Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського АМН України"	3	20	23	14,65
Д 64.61.8.01 Мікробіологія	ДУ "Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечнікова АМН України"	4	11	15	9,6
Д 35.600.03 Гігієна	Львівський національний медичний університет ім. Д. Галицького	-	5	5	3,15
Загалом	26	131	157	100	

За такими спеціальностями, як "03.00.06-вірусологія" захищено 3 кандидатські дисертації, "03.00.07-мікробіологія" — 16, "14.02.02-епідеміологія" — 19, "16.00.11-медична паразитологія" — 1.

У спеціалізованій вченій раді Д 26.003.01 при Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця за спеціальністю "03.00.06-вірусологія" захищено одну докторську дисертацію, а за спеціальністю "03.00.07-мікробіологія" — дві кандидатські дисертації. Спеціалізована вчена рада Д 64.61.8.01 при Інституті мікробіології та імунології ім. І.І. Мечнікова АМН України провела захист 4 докторських та 15 кандидатських робіт.

Питома вага дисертаційних робіт (47) з кожної спеціальності становила "03.00.07-мікробіологія" — 42,6%, "14.02.02-епідеміологія" — 46,8%, "03.00.06-вірусологія" — 8,5%, "16.00.11-медична паразитологія" — 2,1%. Довідково: станом на 01.01.2007 року у практичній службі охорони здоров'я працювало 2289 епідеміологів, 1573 мікробіолога та 100 вірусологів. Зважаючи на велику кількість спеціалістів, а також на загрозливий стан щодо епідемічної ситуації з інфекційних хвороб в Україні, викликає занепокоєння низький відсоток захисту дисертацій зі спеціальностей епідеміологія, мікробіологія, вірусологія, медична паразитологія — 29,9% від усіх профілактичних робіт.

Більш детально проведений аналіз роботи спеціалізованої ради за спеціальністю "14.02.02-епідеміологія".

У табл. 4 наведено перелік наукових установ, на базі яких виконано кандидатські дисертації за спеціальністю "14.02.02-епідеміологія".

Провідною установою з підготовки дисертаційних робіт за спеціальністю "14.02.02-епідеміологія" залишається ДУ "Інститут епідеміології та інфекційних хвороб імені Л.В. Громашевського АМН України". На жаль, значна кількість наукових закладів вищої медичної освіти протягом останніх трьох років не підготувала жодної наукової роботи на здобуття наукових

ступенів за спеціальністю "епідеміологія", це

□ Одеський державний медичний університет,

□ Вінницький державний медичний університет ім. М.І. Пирогова,

□ Тернопільська державна медична академія ім. акад. І.Я. Горбачевського,

□ Дніпропетровська державна медична академія,

□ Львівський НДІ епідеміології та гігієни МОЗ України,

□ Луганський державний медичний університет,

□ Запорізький державний медичний університет,

□ Івано-Франківська державна медична академія,

□ Буковинська державна медична академія,

□ Харківський державний медичний університет.

Розподіл пошукачів наукового ступеня за спеціальністю "14.02.02-епідеміологія" та їхній професійний статус представлено таким чином: аспіранти — 2, здобувачі-наукові співробітники — 6,

працівники практичної служби охорони здоров'я — 10, разом — 18.

У табл. 5 наведено місце роботи та посада працівників практичної служби охорони здоров'я, які виконали дисертаційні роботи.

Як позитивний факт слід відзначити, що всі дисертаційні роботи прикладного характеру закінчуються впровадженням у вигляді методичних рекомендацій, нормативної документації управлінської охорони здоров'я, МОЗ України або її проектів.

Таблиця 4

Наукові установи, на базі яких виконано кандидатські дисертації за спеціальністю "14.02.02-епідеміологія" з грудня 2004 року по грудень 2007 р.

Наукова установа	Кількість виконаних дисертацій	
	Докторські	Кандидатські
ДУ "Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського АМН України"	4	11
Український науково-дослідний протичумний інститут ім. І.І. Мечнікова МОЗ України	—	1
Українська військово-медична академія МО України	—	1
Національна медична академія післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика МОЗ України	—	1
Львівський державний медичний університет МОЗ України ім. Д. Галицького	—	1
Харківська медична академія післядипломної освіти МОЗ України	—	1
Донецький державний медичний університет ім. О.М. Горького МОЗ України	—	1
Український науково-дослідний інститут медицини транспорту МОЗ України	—	1
Кримський державний медичний університет ім. С.І. Георгієвського МОЗ України	—	1
Вищий державний заклад України "Українська медична стоматологічна академія"	—	1
Разом	3	19

Проаналізовано паспорт спеціальності "14.02.02-епідеміологія" та розроблено проєкт нової, більш сучасної та досконалої редакції паспорту, який вимагає затвердження.

Узагальнені недоліки дисертаційних робіт полягають у наступному.

1. Проявляється тенденція до зниження рівня новизни та теоретичного значення:

- різко зменшилася кількість робіт з власними експериментальними чи натурними дослідженнями;

- збільшується число робіт, в яких мета досягається на основі узагальнення і оцінки даних інших установ, статистичних матеріалів різного рівня (району, міста, області тощо);

- зростає кількість робіт місцевого рівня, які є повтором таких саме спостережень, виконаних на іншому те-

риторіальному рівні (або коли той саме чинник динамічно оцінюється відносно різних нозологій, нерідко без урахування їхніх етіопатогенетичних залежностей);

- зменшується рівень літературних посилань, глибини пошуку, що залишає поза увагою серйозні фундаментальні дослідження у сфері наукової розробки і не дозволяє адекватно оцінити новизну дисертаційної роботи.

2. Простежується відставання методологічного рівня стосовно сучасного світового досвіду:

- застаріла аналітична база — низький рівень чутливості методів з ідентифікації шкідливих чинників і обмеження можливостей цих методів;

- часто не враховуються вимоги статистики при формуванні контрольних та дослідних груп;

- низький рівень аналізу та математичної обробки медико-біологічних даних.

3. Відсутній попередній контроль і узагальнення даних по країні щодо планування дисертаційних робіт з окремих спеціальностей.

У багатьох роботах порушуються вимоги ВАК:

- у публікаціях здобувачів зазначається велика кількість співавторів;

- у процедурі захисту ди-

сертацій недостатнє обговорення, мало задається питань для виявлення теоретичної підготовки здобувачів;

- низька результативність розробок, викладених у дисертаційних роботах (мало патентів тощо).

Експертна рада вважає за необхідне запропонувати спеціалізованим вченим радам

- розглянути на своїх засіданнях стан відповідності вимогам нормативних документів ВАК України і забезпечити неухильне дотримання цих вимог;

- посилити вимоги опонентів та членів рад до дисертаційних робіт;

- звернути увагу наукових керівників на відповідальність за рівень та наукову цінність дисертаційних робіт.

За звітний період експертною радою проаналізовано 25 фахових видань.

Стан наукових видань у галузі профілактичної медицини характеризується

- недостатнім науковим рівнем значної кількості фахових видань;

- недостатньою вимогливістю до видань та публікацій спецрад і редакційних колегій;

- незадовільним розповсюдженням фахових видань як в Україні, так і за її межами.

Для поліпшення якості дисертаційних робіт експертна рада з профілактичної медицини внесла до ВАК України пропозиції

- про державні гарантії оплати праці експертів докторських та кандидатських дисертацій (експерт за робочий день може проаналізувати не більше 50 сторінок дисертації);

- розширення і підвищення ефективності докторантури та аспірантури для підвищення наукового рівня дисертаційних робіт;

- створення електронної бази даних та Інтернет-порталу дисертаційних робіт;

- підвищення ролі проблемних комісій, визначення стратегічних напрямків розвитку науки у сфері своєї діяльності, формулювання "запитів" на дисертаційні роботи з найбільш актуальних питань. Нині ця функція ними не виконується.

Таблиця 5

Місце роботи та посада працівників практичної служби охорони здоров'я, які виконали кандидатську дисертацію за спеціальністю "14.02.02-епідеміологія" з грудня 2004 року по грудень 2007 р.

Місце роботи	Посада	Регіон
Центр санепіднагляду ЗС України	лікар-епідеміолог	м. Київ
Головний військовий клінічний госпіталь	начальник відділення	м. Київ
Прилуцька СЕС Чернігівської обл.	лікар-епідеміолог	м. Чернігів
СЕС Запорізької обл.	головний державний санітарний лікар	м. Запоріжжя
СЕС Закарпатської обл.	лікар-епідеміолог	м. Ужгород
Департамент державного санепіднагляду МОЗ України	головний спеціаліст	м. Київ
Приватний підприємець	директор	м. Харків
Центральна СЕС МОЗ України	завідувач відділення	м. Київ
СЕС м. Києва	завідувач відділення	м. Київ
Центральна СЕС МОЗ України	лікар-паразитолог	м. Київ